Grimstad

Habiliterings- og rehabiliteringsplan 2019-2031

Revidert 2024 (vedtatt 17.06.19)

Livet skal leves,

- selvstendig og i felleskap (brukerutsagn)

Innholdsfortegnelse

Innledning 3
Forankring 3
Utfordringer 4
Definisjon og mål for habilitering og rehabilitering 6
Tema og tiltak 7
Aktiv brukerrolle 7
Synliggjøring av kommunens tjenester 7
Tidlig innsats, helsefremming og forebygging 7
Bolig 7
Aktivitetstilbud 8
Individuell plan og koordinator 8
Kvalitet og kompetanse 8
Samhandling 9
Hjelpemidler og helseteknologi 9
Ledelse 10
Et helsefremmende og bærekraftig lokalsamfunn 10
Implementering 10

Innledning

Habiliterings- og rehabiliteringstjenester er lovpålagte kommunale tjenester. Nasjonalt er det utviklet en «Forskrift om habilitering, rehabilitering og koordinator»[1] samt en «Nasjonal veileder for rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator»[2]. I forbindelse med regjeringens «Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering 2017-2019»[3] ble det utarbeidet en handlingsplan for habilitering og rehabilitering i Grimstad. Planen fra 2019 har et 12 års perspektiv og justeres hvert fjerde år. Neste justering av handlingsplanen blir i 2027.

I utarbeidelse av planen var det arrangert fem kartleggingsworkshoper. En workshop var rettet mot innbyggere, brukerorganisasjoner og brukerutvalg. Her ble temaene kommunale tjenester, brukermedvirkning/ «Hva er viktig for deg?» og pårørenderollen tatt opp. De øvrige workshopene var for kommunens egne ansatte i helse- og omsorgsektoren, og for samarbeidspartnere i kommunen. Her ble de bedt om å svare på følgende spørsmål innen habilitering og rehabilitering:

- Hva fungerer godt i dag?
- Hva har forbedringspotensial?
- Hvis du skulle tenke nytt og fremtidsrettet, hvordan ser det ut da?

Forankring

Formålet med forskriften om habilitering-, rehabilitering og koordinatorer[1] er å sikre at personer som har behov for sosial, psykososial eller medisinsk habilitering og rehabilitering, tilbys og ytes tjenester som bidrar til stimulering av egen læring, motivasjon, økt funksjons- og mestringsevne, likeverdighet og deltakelse.

Forskriften skal sikre at tjenester tilbys og ytes:

- fra en pasient – og brukerperspektiv,
- i eller nærmest mulig pasientens og brukerens vante miljø
- samordnet, tverrfaglig og planmessig
- i meningsfylt sammenheng for pasient og bruker

Veileder "Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming" [4] beskriver krav og anbefalinger innenfor flere temaer enn det som er belyst i denne planen. Det overordnede målet med veilederen er å bidra til at personer med utviklingshemming og deres familier får leve gode liv i tråd med egne forutsetninger, ønsker og behov. Formålet er å bidra til kunnskapsbasert praksis, riktige prioriteringer, god samhandling og redusert uønsket variasjon.

I Kommuneplanens samfunnsdel[5] er «Livsmestring i alle faser» et satsingsområde. Planen sier at *«med innbyggernes medvirkning og nye måter å løse oppgavene på skal tidlig innsats og forebyggende arbeid i alle livets faser bidra til økt grad av livsmestring og usatt hjelpebehov»*

> *Kommunedelplanen i helse og omsorg* [6] *sier at:* «Forebyggings og rehabiliteringsideologi skal prege alle helse- og omsorgstjenester.

[1] Forskrift om habilitering, rehabilitering og koordinator - Lovdata
[2] Rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator - Helsedirektoratet
[3] Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering - Helsedirektoratet
[4] Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming - Helsedirektoratet
[5] samfunnsdelen-v4.pdf (grimstad.kommune.no)
[6] Kommunedelplan for helse og omsorg 2014-2026 (grimstad.kommune.no)

Satsingsområdene er:

- *Tidlig innsats*
- *Aktiv brukerrolle*
- *Kunnskapsbasert praksis og kvalitet*
- *Innovasjon»*

Kommunen har tatt i bruk Innsatstrappen som bygger på LEON prinsippet, lavest effektive omsorgsnivå. I Innsatstrappen fremkommer deler av kommunens habiliterings- og rehabiliteringstilbud til innbyggerne[7].

Tabell 1: De 12 trinnene i Innsatstrappen er presentert i bildet fra Helsepersonellkommisjonen[8]

Den kommunale habiliterings- og rehabiliteringsplanen er et verktøy som skal sikre systematisk arbeid for et kvalitativt godt, koordinert og helhetlig habiliterings- og rehabiliteringstilbud i Grimstad kommune.

Utfordringer

De største utfordringene innen folkehelse i Grimstad i 2023, skissert i "Utfordringer og utviklingstrekk Grimstad kommune 2023»[9] :

- Psykisk uhelse særlig blant barn og unge voksne

Kommunen har langt flere brukere i primærhelsetjenesten mellom 15 og 24 år enn landsnittet, og antallet øker. Kommunen har en større andel mellom 18 og 44 år som mottar varig uføretrygd enn landet som helhet, og andelen er også her økende. Tjenestekontoret oppgir at det etter koronapandemien er en økning i etterspørsel av psykisk helsetilbud.

- Økende ulikheter i befolkningen

Utdanningslengde er avgjørende for de aller fleste parametere som virker inn på helse. Høy utdanning henger bl.a. sammen med sunnere levevaner, mindre overvekt, bedre trivsel og opplevelse av trygghet i lokalmiljøet, opplevelse av god helse og mindre rapportering av psykiske helseplager.

[7] Innsatstrapp - Grimstad kommune
[8] Helsepersonellkommisjonen viser til Agenda Kaupangs Helhetlig innsatstrapp og Ressurskalkulator | Agenda Kaupang
[9] , utfordringer-og-utviklingstrekk.PDF (grimstad.kommune.no)

De sosiale ulikhetene i helse gir utslag i en forskjell i forventet levealder på 5,7 år i Grimstad.

- Levevaner og overvekt

Fysisk inaktivitet, stillesitting og et kosthold med for høyt energiinntak er en utfordring for folkehelsen. I Fylkeshelseundersøkelsen rapporterer rundt 18 % av voksne i Grimstad å være overvektige. Kriteriet for overvekt i undersøkelsen var BMI over 30, noe som nasjonalt klassifiseres som fedme. Dette er omtrent på snittet i Agder, men andelen varierer med utdanning og alder.

- Kommende endringer i demografi

Det blir økte bemanningsutfordringer i helse- og omsorgsektoren. Det vil være færre fagpersoner i yrkesaktiv alder per antall eldre til å ivareta oppgavene innen helse og omsorg. Dette blir en stor kommunal utfordring.[10]

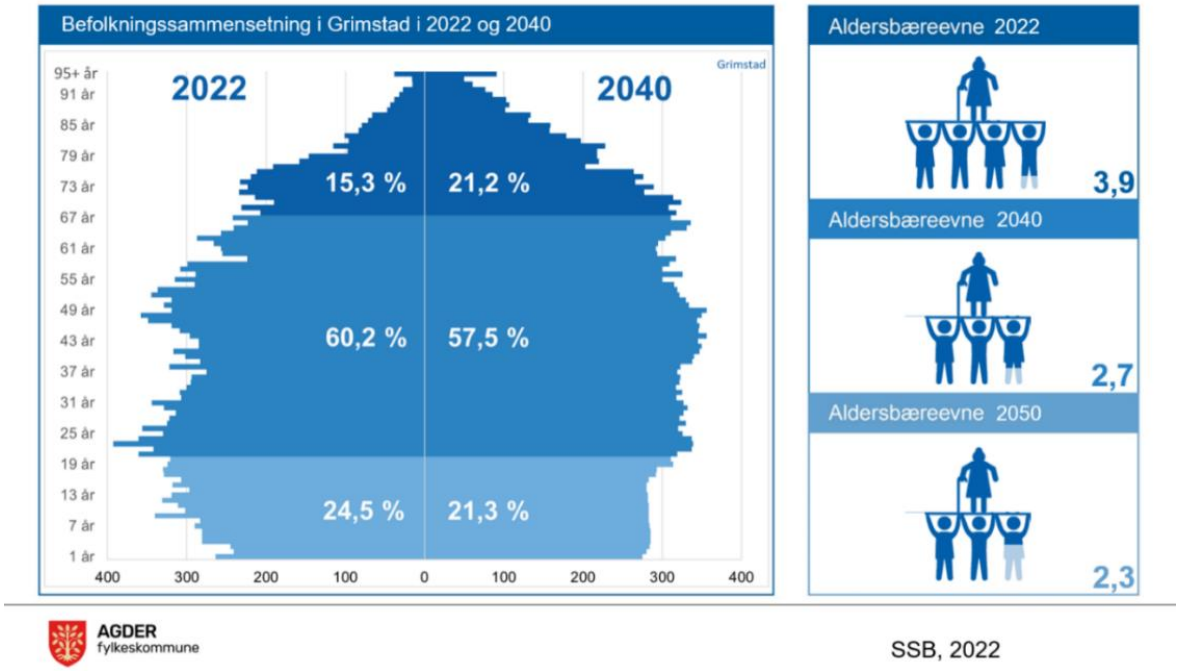

Tabell 2: Befolkningssammensetning og Aldersbæreevne. Registrert utvikling i 2022 og fremskrevet utvikling 2040. [11]

Utfordringsbildet i Grimstad årene fremover viser blant annet en kraftig økning av personer over 80 år som vil trenge kommunale helse- og omsorgstjenester. Antall personer med demens vil øke betraktelig fordi det blir flere eldre. Dette er en sykdom som krever omfattende omsorg og mange vil ha behov for pleie gjennom hele døgnet. Det vil også være økning i gruppen 0-66 år som trenger helsetjenester.

[10] Tid for handling NOU 2023: 4
[11] Prognoser - Agdertall

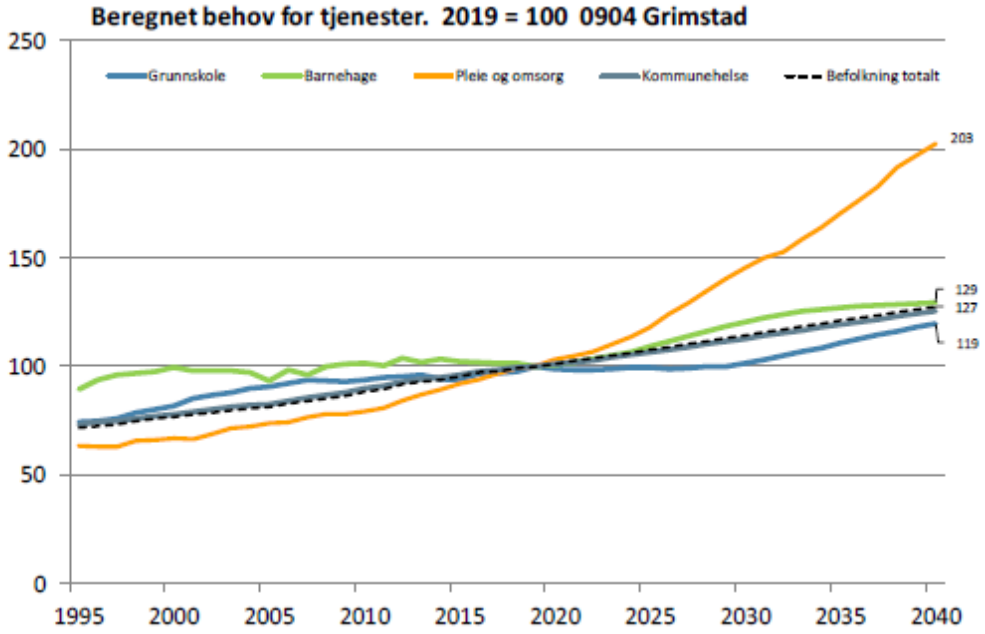

Tabell 3 Beregnet behov for tre utvalgte tjenestesektorer (2019=100) i Grimstad kommune. Kilde: Kaupangrapporten - Økonomianalyse Grimstad 2018

Grimstad kommune har i tillegg en større andel brukere med behov for tjenester fra habilitering i forhold til andre kommuner i Agder. 60 barn med behov for tjenester fra habilitering vil passere 18 år i perioden 2023-2030. Dette medfører økt behov for tilrettelagte boliger og oppgradering av kommunal boligmasse.[12]

Som følge av opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering har ansvarsfordelingen endret seg mellom spesialisthelsetjenesten og kommunen. Spesialisthelsetjenesten har redusert sitt tjenestetilbud, noe som gjør at kommunen får flere brukere som er i behov av sammensatte tjenester med større grad av høyere kompetanse.

Definisjon og mål for habilitering og rehabilitering

Kommunale tjenester innen habilitering og rehabilitering skal utføres etter rehabilitering og habiliteringsdefinisjonen[13]:

> "*Habilitering og rehabilitering er målrettede samarbeidsprosesser på ulike arenaer mellom pasient, bruker, pårørende og tjenesteytere. Prosessene kjennetegnes ved koordinerte, sammenhengende og kunnskapsbaserte tiltak. Formålet er at den enkelte pasient* og bruker, som har eller står i fare for å få begrensninger i sin fysiske, psykiske, kognitive eller sosiale funksjonsevne, skal gis mulighet til å oppnå best mulig funksjons- og mestringsevne, selvstendighet og deltagelse i utdanning og arbeidsliv, sosialt og i samfunnet."

[12] grimstad.kommune.no/politikk-og-organisasjon/kommuneplan-og-styringsdokumenter/eiendomsstrategi/
[13] Formål og overordnede prinsipper for habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator - Helsedirektoratet

Tema og tiltak

Under er det beskrevet temaer og tiltak som kom frem i workshopene, tilbakemeldinger og i relevante dokumenter innen habilitering og rehabilitering.

Aktiv brukerrolle

- Sikre brukermedvirkning
- Fremme helsekompetanse
- Kartlegge ressurser og utfordringer hos bruker
- Fremme aktiv deltakelse i eget liv gjennom å støtte opp under brukerens egne ressurser og hverdagsmestring
- Støtte, involvere og styrke pårørende[14]
- Samarbeide med brukerutvalg og brukerorganisasjoner

Brukermedvirkning er viktig for da får brukeren større innflytelse, og helse- og omsorgstjenestene blir tilpasset den enkelt og dens behov.

Synliggjøring av kommunens tjenester

- Tjenestene er kjent med hverandre og aktuelle samarbeidspartnere
- Gjøre innsatstrappen kjent for ansatte og brukere.
- Oppdaterte nettsider og informasjonsmateriell med kontaktinformasjon og hvordan finne hjelp til selvhjelp.

Tidlig innsats, helsefremming og forebygging

- Gi informasjon, råd og veiledning om hvordan innbyggere kan ivareta egen helse
- Tidlig innsats med effektiv og kort kartleggingsperiode og rask igangsettelse av tiltak
- Sikre tiltak og tjenester rettet mot tidlig innsats, helsefremming, hverdagsmestring, forebygging og rehabilitering
- Innovasjon som middel for å oppnå effektiv utnyttelse av kommunens ressurser i henhold til innsatstrappen

Innovasjon som virkemiddel:

«Regjeringens mål er en effektiv offentlig sektor som leverer gode tjenester til innbyggerne, har høy grad av tillit i befolkningen, og finner nye løsninger på samfunnsutfordringer i samarbeid med innbyggerne, næringslivet, forskningsmiljøer og sivilsamfunnet»

Meld. St. 30 (2019–2020) - regjeringen.no

Bolig

- Fremme universell utforming for deltagelse i samfunnet for alle
- Etablere sentrumsnære bofelleskap/boliger som er tilpasset brukergruppen
- Gi informasjon om hvordan gjøre egen bolig aldersvennlig [15]
- Gi råd og veiledning om boligtilpassing ved behov
- Sikre nødvendig samhandling, veiledning og bistand i boligspørsmål, både innad i kommunen og ut til innbyggerne
- Sikre nødvending kartlegging og samhandling for hensiktsmessige boliger til personer med utviklingshemming
- Vurdere å etablere treningsboliger

[14] Pårørendestrategi Grimstad kommune
[15] Meld. St. 24 (2022–2023) - regjeringen.no

- Prøve ut og vurdere ambulante tjenester, før varig boligtildeling og innflytting i boliger med mulighet for heldøgns tjenester
- Bofellesskap til brukere med døgnkontinuerlige, omfattende og livslange bistandsbehov

Aktivitetstilbud

- Støtter opp om og samarbeide med frivillige lag og foreninger
- Legger til rette for gode og rimelige møteplasser, aktivitet- og fritidstilbud for forskjellige brukergrupper på flere nivåer i Innsatstrappen
- Ha aktivitetstilbud til ulike brukergrupper
- Ha aktivitet- og arbeidstreningstilbud til personer som står utenfor arbeidslivet
- Ha plasser for varig tilrettelagt arbeid (VTA) og varig tilrettelagt arbeid i ordinær virksomhet (VTO)
- Ha avlastningstilbud til familier som har behov

«Tjenestene skal støtte opp om og tilrettelegge for at innbyggere gis mulighet til å oppnå best mulig funksjons- og mestringsevne, selvstendighet og deltagelse i utdanning og arbeidsliv, sosialt og i samfunnet»

(Veileder Rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator, 2023)

Individuell plan og koordinator

- Sikre at brukere får oppfylt retten til individuell plan og koordinator
- Sikre at familier som innfrir kriteriene blir tildelt en barnekoordinator
- Tjenesten er kjent med kriteriene for vedtak om individuell plan og koordinator, og barnekoordinator
- Tilstrebe praksisnære koordinatorer der det er hensiktsmessig
- Vurdere å ta i bruk superkoordinator, dvs. at ansatte i en tjeneste er koordinator for flere brukere i tillegg til vanlige arbeidsoppgaver.
- Koordinator er kjent med sine oppgaver
- Tjenestene er kjent med tilbudet Barneansvarlig og hvordan barn som er pårørende kan få bistand [16]

Tjenestekontoret er kommunens koordinerende enhet.

«Ansvarsområde omfatter alle pasient- og brukergrupper, og er ikke avgrenset til habilitering og rehabilitering»

(Veileder Rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator, 2023)

Kvalitet og kompetanse

- Tjenestene baseres på kunnskapsbasert praksis
- Følge strategisk og tverrfaglig kompetanseplan
- Forebyggings- og rehabiliteringsideologi skal prege alle helse- og omsorgstjenester
- Sikre nødvendig habilitering- og rehabiliteringskompetanse og kvalitet
- Ha tilstrekkelig og tilgjengelig bemanning med rett kompetanse
- Ha tilstrekkelig og tilgjengelig spesialkompetanse
- Være en lærende organisasjon
- Ha et trygt og velmenende arbeidsmiljø

[16] Barn og unge som pårørende - Grimstad kommune

- Fagutvikling med kurs, opplæring, hospitering og utdanning
- Ha midler til å opprettholde drift ved kompetansehevende tiltak
- Flere heltids- og færre deltidsstillinger

Samhandling

- Tjenestene skal være helhetlige og koordinerte
- Sikre gode overganger og god samhandling med alle aktører
- Sørge for oppdaterte «Gode pasientforløp», som sjekklister, journaler, maler og rutiner for å ivareta tverrfaglig samarbeid, koordinering, kvalitet og ansvarsfordeling.
- Pasient- og bruker undersøkelse hvert 3 år
- Pårørendeundersøkelse hvert 3 år
- Samarbeid med nye og etablerte aktører som I4helse, akademia, kommuner og regioner i Agder, SSHF, Utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester (USHT) i Agder (Øst), E-helse Agder med flere.

«*Forutsetninger for godt tverrfaglig samarbeid er:*

1. *tjenestemottakers behov og ønsker er alltid grunnlaget for samarbeidet*
2. *avklart struktur og tydelig rolleavklaring*
3. *felles verdier og forståelse av begreper*
4. *kjennskap til rammer og lovverk som regulerer hverandres tjenester*
5. *avklaring av taushetsplikt og innhenting av nødvendig samtykke*
6. *bevissthet om egen og andre faggruppers spesifikke kompetanse, og når det er behov for at andre må bistå*
7. *respekt for andres kompetanse*
8. *bevissthet rundt hverandres faglige styrker*
9. *felles verktøy for samhandling og koordinering*
10. *tid til utvikling av tverrfaglig felleskompetanse gjennom refleksjon, evaluering og metodeutvikling»*

(Veileder Gode helse og omorgstjenster til personer med utviklingshemming, 2022)

Hjelpemidler og helseteknologi

- Ha et funksjonelt hjelpemiddellager
- Vurdere elektronisk system for lagerstatus og oversikt over utlånte hjelpemidler
- Godt samarbeid med NAV hjelpemiddelsentral, leverandører og andre samarbeidspartnere
- Ha hensiktsmessige hjelpemidler og helseteknologi på kommunalt lager, og ute i tjenestene.
- Sikre nødvendig kompetanse innen helseteknologi
- Vurdere bruk og nytte av hjelpemidler, mestrings- og helseteknologiske løsninger
- Tjenestene har kompetanse på alternativ og supplerende kommunikasjons verktøy (ASK)
- Gi nødvendig opplæring i bruk av hjelpemidler og helseteknologiske løsninger til ansatte, brukere og/evt pårørende.

Ledelse

- Kompetanseheving, opplæring og veiledning av ledere.
- God forankring av forebyggings- og rehabiliterings-ideologi i ledelsen
- Sikre god samhandling på tvers av tjenester og sektorer
- Sørge for at tjenesten fungerer og er tilstrekkelig, med riktig kompetanse på riktig sted.
- Ledere må utvikle kultur og kompetanse for innovasjon, der man har mot til å tenke nytt og lærer av feil og suksesser [17]

Et helsefremmende og bærekraftig lokalsamfunn

- Fremme universell utforming slik at det blir et vennlig samfunn for alle. Ha turløyper, lekeplasser, benker, handicapparkering m.m.
- Fremme folkehelse som bidrar til aktiv deltakelse i samfunnet ved å legge til rette for gode og rimelige møteplasser, aktivitet- og fritidstilbud tilpasset mangfoldet.
- Samarbeide med og støtte opp under frivillig arbeid, lag og organisasjoner

Implementering

Habiliterings- og rehabiliteringsplan 2019-2031 skal være implementert i alle enheter i helse- og omsorgssektoren. Det anbefales å fokusere på noen få punkter av gangen. Kartlegg hvilke punkter enheten mestrer og hvor det er forbedringspotensialer Bruk enhetens virksomhetsplan til å fastsette konkrete mål og tiltak. Eventuelle økonomiske konsekvenser behandles i henhold til saksgang og budsjettprosess. Ikke alle områder gjelder alle tjenester.

På helsebiblioteket finnes informasjon om kvalitetsforbedring som kan være til hjelp i utarbeiding av forbedringsarbeidet[18].

- Hjelpespørsmål kan være:
- HVILKET forbedringspotensial finnes i enheten/tjenesten?
- HVA kan enheten/tjenesten gjøre?
- HVORDAN gjøre det?
- HVEM skal gjøre det?
- NÅR begynne og NÅR evaluere?

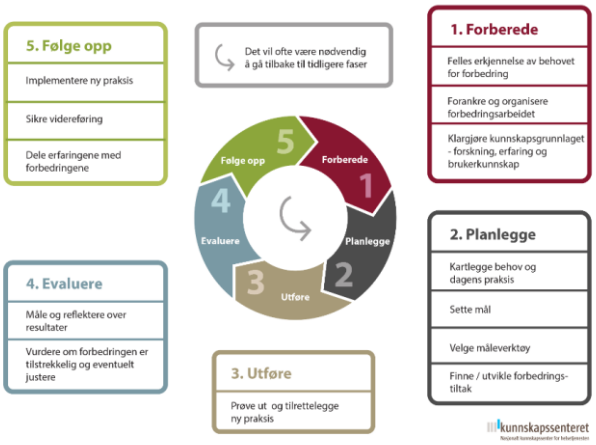

Foto: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten

[17] Meld. St. 30 (2019–2020) - regjeringen.no
[18] Kvalitetsforbedring - Helsebiblioteket